

interview

„Ajunge dacă reușești să trezești, fie doar și pe unul singur”

de vorbă cu poetul Andrei Zanca

Letiția Ilea: - În recentul tău volum de poeme, Zicudul, apărut la Editura Grinta din Cluj, spui: „Ce ne definește se află undeva adânc în noi”. Ce crezi, așadar, că te definește, dragă Andrei Zanca?

Andrei Zanca: - Când cineva este în căutarea a ceea ce-l definește el este de pe acum pe Cale. Nici marea nu se înalță însă deodată la cer, ci doar picătură cu picătură. Unul grav bolnav se afla în spital după luni de ținuire la pat, când s-a bucurat de grația Clipei (cum îi spun eu unui soi de iluminare, de har, să zicem). „Și am văzut atunci totul în jur într-o alta lumină, de nedefinit. Și am recunoscut în aceeași clipă, că totul era în ordine, așa cum era”. Prinși în acest țarc al vieții și morții nu suntem încă în stare, decât în aceste scurte Clipe, a Înțelege, a Pricepe. „Draga de Simone Weil, zicea Steinhardt, spune că am fost părăsiți deplin aici, în deplina noastră putere de a decide, aici de unde Dumnezeu s-a retras. Însă el se află, îl presimțim în lăuntru nostru”. Firește, fiecare din noi are în forul său intim mai multe roluri de jucat. Roluri / umbre sub care se înfățișează în fiecare context altfel. Esențial însă este să nu fim intoleranți cu aceste „roluri”, ci să le întâmpinăm și să le Vedem, să le observăm cu calm și detașare. Doar astfel se pot ele mistui și intra în muzeul lăuntric. Pe măsură ce înaintăm în acest abis (un travaliu al decantării lăuntrice) vom băga de seamă că în miezul nostru cel mai adânc suntem tare asemănători, grație aceluși bob de iubire aflat în fiecare, dinspre care se declanșează ca reacție polarizată toate celelalte roluri / umbre îmbibate și în mare parte determinate de corolarul lor Teama. Există multe Căi, multe drumuri înspre această formă de vibrație lăuntrică de nedefinit care este iubirea. Ea nu are însă nimic comun cu ceea ce se înțelege îndeobște Aici prin acest cuvânt. Este starea în fața căreia orice cuvânt devine neputincios, o stare de nedefinit vidată de timp și deci și de spațiu. Iar una din căile spre a ajunge la ea tot Steinhardt a descris-o superb, de invidiat: nu să dai din puținul pe care-l ai, ci să dai ce n-ai... Dăruie iubire chiar dacă nu o ai, și în golul astfel produs ea se va instala de la sine după o vreme. În contextul acestei lumi, fiindcă Aici ne aflăm, calea iubirii este și o cale a Priceperii: este starea toleranței, a blândității, a smereniei (a nu fi nici mai mult nici mai puțin decât ceea ce ești), a compasiunii, momentul în care într-adevăr îți poți iubi aproapele nu atât ca pe tine însuși, ci drept tu însuși. Ce mă definește? Pusă, această întrebare denotă deja incipiența aflării pe Cale. După ce-ți pui această întrebare, orice renunțare, orice răzgândire este fatală: o boală ori un accident, care te ținute la pat (ca în pilda de mai sus) îți înlesnesc din nou acel „am acum timp”, pe care până atunci l-ai „omorât”... spre a te aduce de acum din nou pe Cale. Și fiecare va trebui să străbată până la urmă acest „drum umblat”, căci venim pe lume dinspre nivele diferite ale conștiinței. Noi fiindu-ne și timpul și moartea.

- Se simte în tot ce scrii o încredere nesmintită în puterea Poeziei. La ce mai e bună poezia

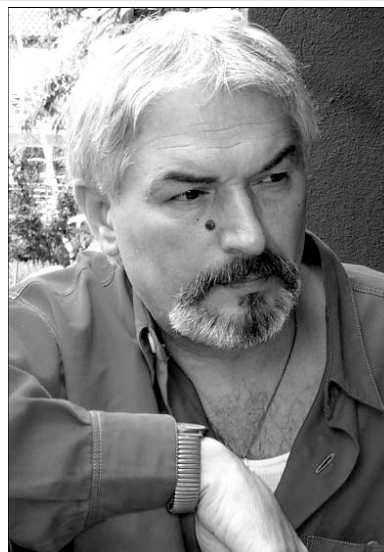
astăzi?

- Ca și lumina, ca și iubirea, ce-i izvorul ei, în tot ce este genuin în făptuirea umană se află Poezie. La ultimul examen în anul 4 de facultate profesorul Vlad mi-a zis: nu o să te întreb ce-am debitat la cursuri și seminarii. O să te rog să dai o definiție pe scurt a romanului... Am ezitat o clipă uimit și apoi i-am zis spontan: romanul este o poezie savant de-construită... Ne aflăm cu toții în clipele de har (când suntem pe deplin dăruiți în ceea ce facem, indiferent de ce facem ori făptuim) în acest teritoriu nezărit al poeziei, în fond, în anticamera Poeziei și a neîntrecutului ei Poet divin. Nu poezia se află în criză ori în suspectarea rolului ei în această lume rătăcită, ci noi ne aflăm în criză și într-o rătăcire generală.

- Ce căi întrezești pentru depășirea acestei „rătăcirii generale”? Pot fi ele colective sau doar individuale?

- Problema nu este cum să ieșim din această rătăcire generală, ci dacă vrem, dacă se vrea într-adevăr a se ieși din ea. Firește niciodată - și asta s-a văzut limpede din deceniile tragice prin care au trecut popoarele sub dictatură, sub orice formă de dictatură - nu se va rezolva ceva câtă vreme se pune din afară în mod coercitiv o grilă, se impune cu forța un sistem. Mântuirea vine dinspre schimbarea individuală a fiecăruia. Abia atunci ea se va impune „ca de la sine”. Dinspre individual întru social, așadar. Însă atunci se pune întrebarea, cum determini pe cineva să se Oprească, să se așeze în fața Oglinzii, să înceteze cu orice fel de perpetuare (perpetuare diabolică), și să pornească pe drumul decantării lăuntrice?

Cum, când pepinierele viitorului, școlile, sunt distruse, manipulate în sensul de a produce elemente utile în această nouă dictatură a prestației? Și chiar dacă unele capete luminate aflate la cârma legislațiilor ar impune o școală în care în primii ani rolul esențial să se acorde formării Conștiinței (prin cultivarea basmelor, miturilor, legendelor, tezaurului povestirilor populare ce conțin în ele arhetipurile de înțelepciune ale omenirii), așadar a formării Caracterului (căci odată format, fiecare se va îndrepta apoi singur înspre cărțile și studiile ce-l interesează, însă baza pentru o viitoare societate ce-și va asuma răspunderi va fi mereu trezirea conștiinței și implicit consolidarea caracterului; ei bine, tocmai acesta îl distruge societățile azi în genere, spre în numele „progresului”, în numele „bunăstării” etc., tot atâtea eufemisme în numele acestei ne-oprite dictaturi a prestației sub egida lăcomiei neostoite, a banului), așadar chiar dacă s-ar face acest lucru tot nu s-ar rezolva încă nimic. Revenind la întrebarea ta, nu este suficientă grija față de pepiniera viitorului, ci concomitent este nevoie și de o „educare” a familiei, care este aruncată în această criză de timp, în griji istovitoare, prin antrenarea ei în servicii, câteodată și două, trei spre a putea face față acestei vieți găfânde. Ceea ce i se răpește mai mult ori mai puțin manipulativ în această dictatură a prestației în care s-au înjugat „cu bucurie” cu toții este tocmai Timpul, pe care l-ar putea dedica

viitoarelor elemente ale societății. Degeaba cultivi și reformezi școala, dacă nu se acționează concomitent și social. Ideal ar fi deci Concomitența de reformă; a celei individuale și a celei sociale. Însă cum acest lucru nu a fost posibil decât în momentele rare și uitate ale istoriei, mântuirea rămâne mereu dinspre individual întru social. Și acest lucru se produce prin trezire. Se trezește însă doar cel care deține în el această posibilitate latentă. Cealaltă, neaflată în acest stadiu al conștiinței, vor ignora ca întotdeauna acest lucru și vor perpetua o stare de lucruri catastrofală. Uite, cei din Occident au tot ce le trebuie în mare parte, și totuși sunt profund nefericiți. Au pierdut legătură cu sacralul, cu lăuntru lor, acea re-ligare de miez. Totul pare a se reduce la acest lucru: sacralitate și superficialitate. Și în fiecare poți zări, dacă ești înaintat pe Cale, posibila schimbare la ochi. În fiecare. În fiecare, indiferent de gradul de „ticăloșire” se poate zări dacă începi să Vezi, acest gemăt al grăunțului ignorat al iubirii. Multe din actele reprobabile aici își au de fapt izvorul: din această nevoie înconștientă de a fi recunoscut, de a fi iubit, de a te bucura de o apreciere, în fond de a nu mai fi izolat și măcinat de acidul neiertător al singurătății. Comunitate ori moarte, sună o deviză veche ebraică. Dorul acesta după o solidaritate amănată și uitată. Când, iată, a trecut aproape un secol de când elitele omenirii (și nu pomenesc aici neapărat pe cei din domeniul culturii, ci pe cei din domeniul științelor naturii, al fizicii cuantice etc.), s-au îndreptat prin recentele lor descoperiri cu totul înspre spiritualitate (spiritualitate înțeleasă aici ca religia minus folclorurile ei) cercetând vechile izvoare ale înțelepților orientali și găsind concordante uimitoare între cele întrevăzute de ei, descoperite de ei și cele afirmate acum 6 mii de ani de aceștia. Însă aici apare din nou spusa lui Hristos: deși au ochi, să nu poată vedea, deși au urechi să nu audă. Mereu această ignorare totală, această orbire spre a continua, spre a perpetua. S-ar putea spune în acest sens că cei bogați sunt mai aproape de mântuire, fiindcă au gustat și au cunoscut de pe acum și bogăția, pe care pătura covârșitoare a celor mulți abia așteaptă și ei să o cunoască, căci până atunci nu vor avea pace și liniște. Așadar, spre a reveni din nou la întrebarea

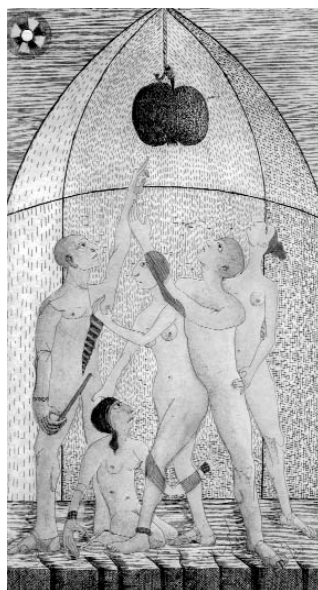

ta, nu cum se poate ieși din impas constituie esența ei, ci dacă se vrea, *dacă-s pregătiți* a ieși din impas, de vreme ce încă n-au urechi de auzit, adică nu a existat din anii '90 *intenționalitatea binelui*, ci a fost doar înlocuită o pălărie, un palton cu altul, un chipiu cu altul, s-a făcut la nivelul de sus doar o rocadă între două reprezentanțe sociale. Dinspre nivelul reprezentanților coercitivi, oprimanți, s-a făcut rocadă înspre cel al preluării puterii economice de genul Capone. Căci dacă există intenționalitatea binelui, s-ar fi „jucat” cu câștile, să zicem, pe masă. Acest lucru nu s-a făcut. Și cu el nici acea dorită *căință*, nici acea curățire a grajdurilor lui Augias, niciunde acel atât de anevoie de rostii „îmi pare rău”, dimpotrivă doar eschivări și camuflări la infinit, lucru ce perpetuează și va perpetua mereu o stare deplorabilă, tragică. Vom duce încă ani de-a rândul aceste umbre după noi, umbre ce vor otrăvi și generațiile care vor veni, mereu și în mod reluat. Până nu se face curățenie generală în beciul social și implicit cel lăuntric individual, până atunci se va putea vorbi la infinit și cu aplomb demagogic despre căile de ieșire din impas, din această rătăcire. La infinit și fără de niciun rezultat. Ba mai mult: într-o ignorare aproape totală a oricărei intervenții ori propuneri, oricât de luminată și onestă ar fi ea. Se trăiește de pe acum într-o aură demonică generală: a face din mizeria celor mulți o strategie.

- *Vorbești despre timp. Știu, din discuțiile noastre, că aceasta este pentru tine o adevărată obsesie: acel Timp individual, pe care trebuie să ni-l acordăm, pentru noi, pentru familie, pentru cele spirituale, în opoziție cu timpul în care suntem la dispoziția altora. Ce ți-a adus și cât te-a costat această opțiune?*

- Un moment, te rog. În iarna lui 1992, mă aflam, după extrem de grele decizii, în gara din Sighișoara cu familia, gata de plecare. M-a însoțit un cunoscut. Ultimele lui cuvinte au fost: îmi place haosul, fiindcă mă pot descurca. Aceste cuvinte au fost ca un capac. Definitiv. Eu și azi consider că una din cele mai teribile crime comuniste a constituit-o desființarea rafinată după modelul rusesc „avansat” a păturilor sociale. Intelectualitatea a fost decimată în mare parte prin închisori și la Canal. Însă a urmat de îndată acea teribilă desființare a miezului ființei, lovitura dată centrului vital românesc: desființarea treptată a țărânimii, distrugerea satelor. Oamenii aceștia siliți și ademiniți să facă naveta între sat și oraș. Nu mai erau nici țărani, nici muncitori. Cu vremea s-a ajuns la o uriașă masă cenușie de navetiști, de lumpeni, bună azi doar de bișniță. Acest lucru a fost catastrofal și se mai perpetuează și azi prin neacordarea de avantaje considerabile spre a determina o revigorare a satelor și a pământurilor aflate în paragină. Dimpotrivă, spre a comasa, spre a se îmbogăți tot mai mult se importă produse din străinătăți îndepărtate. Lucru nu numai grotesc, însă de un mare tragism pentru o Țară cunoscută ca frunțașă în domeniul agricol. În sate găsești în mare parte azi doar bătrâni triști și neputincioși, care mai străbat satul ca niște somnambuli între cei doi Hristoși ruginiți de la capetele lui. Însă să revin la întrebarea ta, tot... pe ocolite, și grație unei „povestiri”: am ajuns aici și am fost îndemnat, deși terminasem deja două studii universitare, să mai fac un studiu de completare la Universitatea din Freiburg. Am terminat-o calificându-mă ca referent european de specialitate. Am fost imediat preluat de cea mai mare firmă de diabluri de aici.

Eram mereu pe aeroporturi, prin hotelurile diverselor țări. Noaptea mă trezeam având mereu alături pe noptieră un carnet în care îmi notam idei, strategii, cum să ajung la încheierea contractelor cu viitorii clienți, cum să-i determin să semneze aceste contracte care asigurau muncitorilor locul de muncă. Familia mi-o vedeam abia duminica pentru câteva ore. Apoi, din nou pe drum și la biroul aflat pe malul lacului Constanța. Copiii erau într-un internat. În câteva luni am avut realizări atât de importante, încât am fost numit asistent al conducerii firmei, un soi de-al doilea om în companie. În momentul în care s-a lipit pe coridoare circulara cu investitura mea în această funcție, abia de am mai fost salutat de colegii nemți, care pesemne de ani de zile așteptau această favoare. Trebuia să plec la Vilnius la un târg internațional în domeniul construcțiilor. Aici alături de mine trebuia să vină șeful publicității, un inginer, un maistru și doi muncitori spre a ridica și organiza standul. N-au venit. Am ajuns acolo singur. Au pretextat o gripă rea (pe baza faptului că, cu câteva zile înainte, - ei fiind și membri ai asociației pompierilor locali - au avut o intervenție și s-au ales cu această boală). Am rămas 8 zile în camera hotelului dormind parcă într-una. Nu mai știam când e zi ori noapte, atât de sleit am fost trușete și mai ales sufletește. Mă băntuia obsesiv un singur gând: eu cu cine sunt, cu Hristos ori cu ei? Unde au rămas cărțile, bibliotecile, scrisul, ca tot ce mă obseda mai tare în forul meu lăuntric? Apoi, după o zi și o noapte de reflecții, am coborât, am plătit și m-am întors. Mi-am dat demisia și m-am întors acasă. Au urmat un șir de slujbe și de trăiri care ar face cinste unui roman picarelesc. Însă aveam din nou Timp. Timpul meu individual și cel pe care-l puteam dărui celor dragi. Între timp copiii au terminat amândoi o universitate și lucrează de câțiva ani deja. Au evoluat nespuse de frumos social și lăuntric. Am avut timp să mă ocup de ei, să le dau și citească cărți românești, am vorbit acasă mereu românește, vorbim românește ori de câte ori ne revedem. Azi îmi cer mereu cărți în limba română, se interesează de noutățile din Țară și vin cu noi de câte ori pot acasă. Ce-am vrut să spun, dragă Letiția, prin această poate prea lungă parabolă este faptul că tot ce luăm cu noi în lumea cealaltă este această

Adrian Sandu

Greenhouse

experiență înlesnită de *Timpul individual*, pe care ți-l acorzi ție și-apoi pe care îl dărui celor dragi. Un copil va uita mereu sacrificiile de orice soi, materiale, bănești etc., însă nu va uita niciodată o după-amiază, când luându-ți timp pentru el, te-ai plimbat pur și simplu cu el prin pădure, într-o zi splendidă de toamnă, ori ai făcut o partidă de minge, de șah cu el ori l-ai luat și ai plecat cu el pentru o zi la pescuit. Dar mai ales când ai capacitatea de a-l asculta în liniște și fără întreruperi sentențioase, moralizatoare ori „înțelepte”. A-l asculta până la capăt cu răbdare și în tăcere. Aceasta este și dezideratul tainic al fiecăruia dintre cei mai mult ori mai puțin apropiați. Lucru presupune acel simplu: să-ți iei timp, ca cel mai mare dar ce-l poți face cuiva. Însă ce se aude tot mai des este acest fatal: îmi pare rău dar nu am timp... Grăbiți însă a da mereu sentințe fără a apleca urechea la spusele altuia, obsedați a se auzi doar pe sine. Obsedați de a lipi imediat etichete, de a judeca și a da sentințe, întru comoditate și nepăsare și spre a...economisi timp. Azi când în mod paradoxal mijloacele de locomotie te transportă în câteva ore dintr-un cap la celălalt al lumii, economisind deci timp, nu mai ai timp. Este una din cele mai mari și rafinate manipulări posibile: preocupă-i, dă-le griji, însămănțează grija și angoasa viitorului și vei avea liniște. Lucrez așadar, iată, de 12 ani într-un uriaș hotel aflat pe o insulă în mijlocul râului Neckar, aproape de Lauffen, locul de naștere al lui Hölderlin. Și lucrez doar noaptea. Este o însingurare blestemat-benefică. Trec luni de zile până să schimb o vorbă cu un cunoscut... la telefon (Kirolop de la Paris, Catanoy din nordul Germaniei, Dohi în Suedia și cam atât). Trăim extrem de modest, însă avem ceea ce este mai de valoare pe această lume: timpul acesta în care se petrec experiențele personale, timpul pe care-l pot mereu dărui celor dragi. Timpul de a hălădui prin păduri, cu băgare de seamă, cu o nudă atenție aș spune față de toate splendorile aflate atât de aproape de noi și pe care azi tot mai mulți le ignoră din... lipsa timpului. A fost Calea mea. Însă mai pot spune că va veni o zi în care mulți, ajunși înspre finalul vieții, vor băga de seamă faptul uluitor: prima zi laborioasă oriunde ar fi început pe semăna teribil de mult cu ultima zi. În fond a fost o singură zi uriașă. Și cu ce s-au ales? Cu ce s-au ales cei apropiați? Ce face viața demnă de a fi trăită? Evident și categoric: tot ce nu are legătură cu banul (și-i văd pe mulți rânjind cu superioritate... pentru unul care, vorba ceea, frizează ridicolul într-o astfel de lume...). Însă, ce ne definește la urma urmei? Tot ce nu se poate vedea - iubirea, sentimentele, gândurile, nu-i așa? De aceea trebuie să fim mereu atenți și în stare de veghe: ce gândim, ce sentimente ne domină, căci ele ne pot distruge lăuntric și fizic, sunt agenții bolilor și nenorocirilor pe care apoi le deplângem, fără a bănuși că noi suntem în fond autorii, aceste sentimente și gânduri, care fiind nevăzute se răsfrâng și asupra lumii, asupra celor din jur, dintre care mulți le „presimt” și cărora prin nepăsarea și ignoranța noastră le provocăm suferințe de nebănuit. Ceea ce pentru unul este o bagatelă, pentru altul este o catastrofă.... Să ne apropiem deci de ei cu tandrețe, înțelegere, smerenie și băgare de seamă: sunt atribute pe care în fond le aducem miezului divin aflat în fiecare din ei.

Interviu realizat de **Letiția Ilea**

(continuare în numărul următor)

„Ajunge dacă reușești să trezești, fie doar și pe unul singur”

de vorbă cu poetul Andrei Zanca

(urmare din numărul trecut)

- În ciuda situației din România pe care o evoci, ești un îndrăgostit de țară (și ortografezi întotdeauna cuvântul cu majusculă). Ai păstrat relațiile cu scriitorii de aici, ești mereu prezent în paginile revistelor, publici cărți în România. Și nu ai încetat nicio clipă să fii scriitor român. Ca atare, cum se vede din Germania lumea literară din România? Și ce i-ai reproșa în primul rând acestei lumi literare?

- Într-adevăr, am publicat, cu excepția unor antologii ori reviste editate tot de români (Al. Lungu, Sorin Anca, Gh. Săsărman, Radu Bărbulescu, Gabriel Stănescu), apărute în Occident, doar în editurile și revistele din Țară. Mereu uluit de un anacronism al vremurilor triste și zăbreleite, și anume referitor la acel „stigmat” de exilat, care a atras după sine (s-a declarat clar acolo la o reuniune scriitoricească), și trecerea mea sub tăcere și-n genere și ignorarea unor prieteni scriitori din toate colțurile lumii aflați și ei sub egida acestui stigmat. Mă întrebam cum se poate ca afilierea noastră la comunitatea europeană de care suntem atât de mândri și pe care o evocăm la tot pasul să se racordeze cu această atitudine vetustă. M-a mai uimit total și faptul că unii colegi de redacție de la *Echinox*, însă și scriitorii și prietenii cu care am pretrecut ani și ani împreună, atunci când fac evocări ori „clasamente” par a mă fi uitat, a ne fi uitat cu desăvârșire. Lumea literară? Mă abțin să fac în acest sens comentarii. Aș vrea doar să spun că mă bucură mult prezența unor tineri de talent în edituri, cotidiane și reviste, tineri care și-au asumat pe lângă o cultură fundamentată și o anume răspundere pentru textul tipărit, care nu sunt deîndată gata de compromisuri, care încă nu au gustat și refuză să guste din acea, cum o denumeam într-un eseu, *erotică a corupției*, devenită la noi sistem cimentat și paralizant, și a căror scriitură este decantată de prolixități și pretenții ostentative afișate de cultură elită prin copleșirea cu citate și note, tinzând decis spre acel *Klartext*, acea limpezime și simplitatea a expunerii, atât de anevoie de stăpânit și la care doar puțini, și îndeobște doar la senectute, ajung. Mă bucur enorm că ei există, îi felicit din toată inima și sunt total alături de ei. Lumea literară? O sintagmă extrem de confuză la ora actuală, atât la noi cât și în țările occidentale. Dacă la noi există un soi de agresiune, de aversiune resentimentară (o proiectare a umbrelor ne-asumate din lăuntru asupra altora, asupra celor de afară) și mai mult ori mai puțin brutală, mojiică, mahalagistă, în țările occidentale domină, în mare, aproape aceleași umori și mecanisme, însă sub o formă mult mai rafinată, mai temperată, mai reținută și mai rezervată. Aici ti se spun lucrurile cele mai catastrofale pentru un destin, lucrurile cele mai crude, mai nemiloase, cele mai amenințătoare, cu zâmbetul pe buze, cu o „amabilitate” de invidiat, îndelung exercitată. Te concediază, mai curând, de pe o zi la alta, după modelul american „progresist”, în multe companii în care șefii și proprietarii sunt concomitent și deținătorii majorității acțiunilor, și te concediază tot așa, cu un zâmbet pe buze. Nimeni nu urlă la tine, nu se răstește, nu se manifestă ca într-o *banlieue* sordidă, ci îți zâmbesc, comunică ce au de comunicat și îți mai și doresc succes în continuare. Circul publicitar în jurul unor logofeți ai scrisului,

mai mult ori mai puțin servili, mai încuscriți, acest „carnaval” al lumii literare este parcă mai crud, mai sever, mai aseptic și mai neiertător decât la noi, sub o egidă însă deplin „civilizată”. Însă traficul de influență, și alte tare neasumate ale subconștientului colectiv au rămas la fel de „orientale” și aici și la Paris, bunăoară. Să-ți dau un exemplu. În urmă cu câțiva ani mă aflam la Berlin în vizită la un prieten, scriitor destul de renumit. Am vorbit de unele, de altele. Printre ... altele îmi spune. *Tu crezi că cei care au ajuns în vârful adulației ori al piramidei literare sunt și cei mai buni? Scriitorii buni, adevărații scriitori sunt ca întotdeauna foarte puțini. Se vor decanta prin ani... Hai să te duc la editura unde lucrează în poziție de vârf un prieten de-al meu. Am ceva de rezolvat acolo. O promisiune mereu amânată cuiva (și a rostit numele unui autor, pe care îl apreciam și eu și al unei edituri renumite în perimetrul german.)* Am intrat. Omul stătea la birou frunzărind un act și fumând. Ne-a făcut semn să luăm loc, a chemat secretara să aducă trei cafele. S-a lăsat pe spate privindu-ne obosit. A urmat un schimb de vorbe și de amintiri amicale între cei doi, care nu se văzuseră de doi ani. Apoi, acest prieten al meu s-a adresat deodată omului: *hai să ieșim la un pahar și o gustare... Apropo, a adăugat el imediat, ți-am trimis acum 4 ani manuscrisul celui tânăr talentat (și i-a rostit numele). Ce se mai aude de el? Omul s-a ridicat de la birou, s-a dus într-o încăpere alăturată și a revenit după un timp cu manuscrisul numerotat, suflând peste el și împrăștiind un nor tulbure de praf... I-a trântit pe birou și a zis: hai să mergem...când mă întorc mă voi uita la el... Atât. Peste trei luni de zile a apărut și cartea. După patru ani de așteptare și o intervenție încoronată de o după-amiază prelungită până târziu în noapte într-unul din cele mai luxoase restaurante tailandeze ale Berlinului. Nu vreau să vorbesc acum și aici despre clanurile literare, despre corifeii culturii ale căror intervenții în reviste și presă sunt ca un sigiliu papal, nici despre o anume așezare pe caste a lumii literare, caste bine definite și greu penetrabile, nici despre deținătorii fondurilor și care amenință pretutindeni cu desființarea revistelor, proclamând de la bun început, însă și pe parcurs, cine și cine nu va fi publicat, cine va fi de pe acum ignorat cu desăvârșire ori trecut sub lespedeza tăcerii absolute, potrivit vorbei celebre și mereu uzitate „e de-al nostru...nu e de-al nostru”... Unde e confratele care să se bucore într-adevăr nu atât de succesul tău, ci de un text bun al altui confrate, conștient de faptul că în fond el este răsfângerea harului divin, altoirea lui pe un individ, aflat deseori în flagrant conflict cu propriul caracter (din nou o pildă elocventă despre modul paradoxal cu se manifestă divinitatea) și care în alte contexte are mai degrabă o atitudine ternă, ștersă și cu totul insignifiantă. Multe s-ar putea povesti despre deficiențele mecanismelor editoriale, despre distribuția catastrofală a cărții de valoare, despre relația cu publicul care în fond constituie capitalul unei edituri, de munca în perspectivă și nu de venitul iute dinspre unele „talente” capabile de a-și plăti cu sume uriașe „capodoperele”, despre calitatea acestei munci în colaborare absolut necesară cu librării, care constituie o verigă extrem de importantă în această, de pe acum, industrie culturală și care trebuie atrași și antrenați în actul acesta și considerați pe picior de egalitate cu editorul și*

autorul, despre strategiile de marketing, mai ale acelea care privesc analiza amănunțită a posibilului public dintr-un anume fragment teritorial al distribuției, etc. Le-am expus, de altfel, pe larg în cartea de eseu *Lumea un limbaj al invizibilului* și nu vreau să le mai repet și aici. Tot ce vreau să spun se rezumă la un lucru simplu și necesar: în aceste momente grele, în care pătura largă a Țării abia își poate asigura traiul zilnic, chiria și cheltuielile adiacente, trăind de la o zi la alta, trăgând, cum s-ar zice, de țol, zi de zi, în vreme ce o mână de oameni abili și fără de scrupule au paralizat deja structurile țării cu averile lor uriașe „făcute” într-un timp atât de scurt, încât ar face să pălească de invidie și pe celebrii nași mafioți, ar trebui, zic, cu o anume naivă durere (cum ar zice alții...), să se solidarizeze, ca tot cei înspăimântați și neliniștește pe ei mai tare (lăsând la o parte o vreme alte proiecte și renunțând la egoismul lor legendar, renunțând o vreme la animozitățile, invidiile și resentimentele inveninate de care e plină presa în ultima vreme), într-un impuneră cu orice preț și cu orice risc a unei *normalizări a situației*. Cu orice risc. Astfel își vor recăștiga atât adeviziunea „celor mulți”, dezamăgiți de nepăsarea și lipsa de angajare a intelectualității, cât și pe cea nespus de importantă a tinerilor, cu totul dezorientați de lipsa unui model, fiind în fine din nou ceea ce trebuiau să fie, un vârf de lance al unei națiuni, cum a fost mereu până la sacrificare și Eminescu, care spunea unui prieten un lucru extrem de semnificativ în acest sens: *istoria noastră este un lung șir de martiri*. Nu cărțile lor vor fi cântărite acolo pe pragul trecerii, ci credința, crezul lor și descinzând apoi direct din ele, dăruirea lor în fața aproapei prin făptuire și atitudine susținută și concretă, față de semenii aflați în mizerie și disperare. Ori, cum am mai spus undeva, nu de capete ducem lipsă, ci de inimi, de inimă. Câci doar ea va fi la urmă cuantificată la vama trecerii, în relativitatea incomensurabilă a clipei din urmă. Și acest lucru ar trebui să fie radical și cu răsfărangeri reluate pe *plan largit, european*. Sunt absolut sigur că „exilații” îi vor susține ferm. Și nu e puțin lucru, dacă mă gândesc și la relațiile care le-au încropit în timp aici cu diverși reprezentanți de seamă ai consiliilor europene din diverse domenii. Vorbesc în deplină cunoștință de cauză ca referent european și cu asigurarea existenței acestor relații, încă ne-abordate dintr-o anume delicatete și rețineră poate nelalocul ei. Fiindcă doar acest lucru îi mai poate atinge, îi mai neliniștește într-o anume măsură. În câțiva ani, vasul pe care-l cred atât de solid și de consolidat în plutirea lui arrogantă poate fi răsturnat ierarhic ca și Titanicul. Totul e posibil. Nimic nu dăinuie o veșnicie. Altfel, cultura română se va scufunda, iar reprezentanții ei își vor tăia singuri craca de sub picioare, fiindcă până la această normalizare în care, potrivit celebrei piramide, nu sunt satisfăcute cerințele de bază, primare, nimeni nu va acorda atenție, nu va putea deci susține material cultura, va ignora deplin orice realizare culturală, oricât de valoroasă și incitantă ar fi ea, fiind cu toții obsedați și chinuți de grijile copleșitoare, zilnice. Să ne aducem aminte de vorbele sacre: atunci mulți se vor poticni și unii pe alții se vor vinde și unii pe alții se vor urî. Și mulți profeți mincinoși se vor scula și pe mulți îi vor amăgi. Iar din pricina înmulțirii fărădelegii, iubirea multora se va răci...

- Se află în curs de apariție la Editura Grinta volumul tău *Cartea Surâsului*. Ce ne poți spune în avanpremieră despre această carte?

- Mi-aș dori ca această carte să ajungă și în librării, să ajungă în mâinile unor tineri interesați de

Spiritualitate, care constituie garantul viitorului. Aș mai dori mult ca ea să fie receptată prin ceea ce oferă ea integral: desele referiri la reprezentanții spiritualității universale, la oameni de știință, etc., să fie interpretate ca puncte de referință, ca vârf de unghi în deschiderea către acest abis în care dacă pătrundem cu smerenie, răbdare, asumare și mai ales „uitând” tot ce știm, așadar fără nicio prejudecată a minții, ci doar cu inima deschisă prin care să pășim desculți spre a intra în zonele incipiente ale luminii, ale beatitudinii aflării în Clipă, a ceea ce bănuiam mereu. Ca artist, ca scriitor nu-ți poți dori mai mult decât să Trezești. Să trezești ca incipiență a unei Opriri, a unei posibile *metanoia*. Ori cum spuneai tu undeva: o carte bună este o carte pe care după ce ai citit-o nu mai ești același. Lucru care iarăși presupune Trezirea. Să fii un trezitor mi se pare a fi lucrul cel mai important. Nu poți învăța pe nimeni ceva. Însă îl poți trezi ca el să învețe prin propriul efort și prin metoda lui mereu unică. Și poate introducerea la această carte, *Cartea Surăsului* (jurnalul unui drum lăuntric), este și cea mai relevantă în acest sens: „Această carte este prima dintr-o serie care mă va însoți de pe acum, cât îmi va fi îngăduit. Urmând o anume Cale. Tot ce s-a adunat în această carte a surăsului, purtând subtitlul: *intermitențele aflării*, se referă tocmai la acest demers individual al *aflării*, însoțit de paradigme și experimente adiacente întru prefigurarea fragilă a *conștiinței*, în fond doar *Una*. Conștiința - o lamă cu două tășuri: pricina suferinței, dar în același timp și a mântuirii. Sosim dinspre *diferite nivele ale conștiinței* pe lume. De aici totul. Miturile străvechi și paradigmele biblice sunt lentilele prin care putem re-interpreta trăirile și lumea. Și tot de aici *vectorul* limpede al tendinței generale a *evoluției*, tot mai dar configurate în acest demers absolut individual, ca orice Cale genuină. Neobosita *metanoia*, mereu fragedă. Tot ce am trăit, purtat de o anume Sete, înscris desenul unei vieți, din care transpare treptat *chipul inimii*. Când începi să te întrebi asupra ființei tale, *să te întrebi cu sete*, ești deja pe Cale. Între realitatea de sorginte mentală și cea psihologică se cascadează la mulți un abis. Ce putem face, când nu mai putem face nimic? *Nimic și totul*. *Capitularea* e în fond premiza victoriei în procesul spiritual.”

- Ai trăit în fantasticul Cluj al anilor '80. Ce a avut special acea perioadă? *Echinoux*, *triumviratul Ion Pop - Marian Papahagi - Ion Vartic... Ce-ți amintești de atunci?*

- Anii *Echinoux*ului și concomitent cei ai studenției 1978-82 au fost fără doar și poate cei mai plini și mai frumoși ani, în ciuda atmosferei apăsătoare, de pustiu zăbreliț. Și asta evident fiindcă în primul rând eram tineri. Aveam o grupare orientată valoric, ne consideram un vârf de lance, o replică la o realitate tragică și apăsătoare. Și apoi ne credeam tare solidari în ciuda unei continue suspiciuni și neîncredere otrăvitoare, care se răsfrângea însă mereu în... afara acestui cerc inviolabil. Ședințele de redacție din fiecare sâmbătă ne reuneau în mica încăpăre din fața Universității clujene. Erau prezidate de treimea Marian Papahagi, Ion Vartic și Ion Pop... *Domnul Pop...* cum îi spuneau cu toții, încât gândul te purta invariabil mereu la domnul Trandafir... Dânsul era cel care prezenta starea de lucruri așteptând propuneri aduse mereu pe o linie de plutire de logica incontestabilă a lui Marian Papahagi, totul sub egida zămbetului moderator și ironic (un soi de feed-back) al lui Ion Vartic. Dacă unii aveau rețineri față de aceștia din urmă, nu ezitau niciodată să se adreseze *domnului Pop* când aveau necazuri ori erau dintr-un motiv ori

altul la ananghie. Domnul Pop era mereu prezent pentru fiecare, mai ca un părinte, cum și pe cât se putea. Nu știu să fi refuzat pe vreunul vreodată, cu excepția acestui mic episod amuzant care mi-a rămas în memorie: (*Mitică Chioaru*): *Domnu` Pop... mi-au publicat într-o revistă un poem... însă nu l-au publicat cum trebuie... l-am putea relua în Echinoux?* (*Domnul Pop, fără a sta prea mult pe gânduri*): *Da` ce-i aici... Bucătărie cu scară!...!* Țin minte că în vacanța dinaintea anului II de studii filologice secția Germană-Română, *domnu` Pop* m-a chemat la Cluj (eu fiind cunoscut pentru rapiditatea cu care dactilografiam, poate ca urmare a celor 18 ani de studiu al pianului, pe care a trebuit să-l abandonez definitiv după un accident la mâna dreaptă, soldat cu o pareză), spre a-l ajuta la dactilografiera manuscrisului critic despre Nichita. Lucram la dânsul acasă, cam 10-12 ore pe zi, cu mici întreruperi de respirație. În prima zi, în seară, am ieșit în grădina spre a ne destinde la o țigară. Am vorbit de Mircea Ivănescu pe care abia atunci îl descoperisem cu entuziasm în biblioteca uriașă a Profesorului. Apoi, privind eu, așa într-o doară la ceas mi-am luat inima-n dinți și am spus: - *Domnu` Pop... eu mă cam duc acum... dau și eu o raită prin oraș... - A, nu, nu... Nu domnule!... Lasă că mergem înăuntru și bem împreună un pahar de vin... Nicio raită... Nu, nu... știa dânsul ce știa... și bine a făcut, căci doar astfel am putut duce în câteva zile treaba la capăt. În ultima zi a venit și soția mea, să mă ia de la Cluj, spre a mai ieși și ea în lume. Era gravidă în luna a șasea (viitorul Alexandru, fiul meu). Noaptea pe la ora 1 și ceva, mă trezește că e musai să-i culeg niște prune din copacul aflat în fața ferestrei apartamentului unde ne cazase domnul Pop... altminteri e de rău... Ce să fac? Jos ușa era închisă. Am sărit pisicește pe fereastră și i-am adus bombănind prunele... Ei bine, abia acum află și domnul Pop despre această pătanie pe care am ținut-o până acum în mare taină... Oare ce ar fi zis atunci dacă s-ar fi trezit și m-ar fi văzut cățărându-mă în copac și apoi înapoi prin fereastra casei lui? Bănuieți, nu-i așa? - *Vai, domnule!...* și aceasta - o știu toți echinoxistii -, a fost și mai este și azi cea mai aspră și rușinoasă dojană pe care o putea aduce vreodată cumintele, feciorelnicul domn` Pop... Cine auzea această dojană se înroșea, pleca capul și nu mai zicea nimic. Cum la fel am reactionat și eu pe vremuri la o altă boacăină răsfântă cu “nevinovație” tot asupra lui: în primăvara anului 2 de studii aflându-mă împreună cu Cristina Felea la o cafea la Marta Petreu mi-a dat prin gând să organizăm un festival de poezie la Sighișoara. Reacția fetelor a fost instantanee: nu o să vină că nu au auzit de tine... E drept (ca și azi într-un fel...). Însă eu nu m-am dat bătut și după oleacă de cugetare am zis: ce ar fi dacă am face o scrisoare oficială bătută la mașină și să o semnez Ion Pop... După un moment de stupoare, fetele au aprobat răsând acest proiect. Marta avea adresele unor oameni de bine și de valoare... și astfel am expediat scrisorile. La Sighișoara, domnu` Pop a rămas uimit de numărul distiinșilor oaspeți: Domnule, mi-a spus, nu credeam să vină toți acești oameni... mă bucur... Este meritul dumneavoastră, i-am zis, și după o mică ezitare i-am relatat „cazul”. Șiți ce a spus? Da: *Vai domnule!...* Atât. Nu vreau să vorbesc aici despre Profesorul, nici despre eminentul critic, nici despre rafinatul, sensibilul poet Ion Pop, nici despre inegalabila carte de interviuri „*Ore Franceze*”, ori despre alte apariții editoriale care îi fac cinste. Am vrut și vreau să vorbesc despre minunatul Om Ion Pop, despre care pe drept se poate spune că rugat să însoțească pe cineva 2 mile, îl însoțea fără ezitare preț de 10 mile și mai bine... și asta, mai ales în momente și împrejurări în care alții ar fi*

ezitat ori ar fi găsit tot felul de justificări. Îi urez iată acum la împlinirea onorabilei vârste de 70 de ani sănătate, putere și har în tot ce întreprinde.

- *Te-aș ruga să ne vorbești puțin despre proiectele tale, despre ceea ce te preocupă în acest moment. La ce lucrezi?*

- Nu prea mi-am făcut niciodată gânduri referitor la proiecte literare. Am trăit epurant, intens, trecutul, am tot privit (și nădăjduit cu o anume disperare, și nu atât pentru mine), în viitor. Însă de câțiva ani buni trăiesc și încerc să mă mențin, grație unei anume stări de veghe, mulțumită, cum îi spun eu, unei *atenții nude*, mereu în Prezent. Și-n acest prezent nu există proiecte, nici amintiri. Doar Clipa. Și vocea aceea stranie care se înalță uneori din adânc (în momentele de detașare și mai ales de debarasare deplină de balastul lăuntric, față de tot ce credea că ai «invățat» ori că «știi», în momentele de liniște egală și de spornică tăcere) și care mereu mi-aduce aminte de dicteul lui Rilke, de scrisoarea lui către Marie von Thurn und Taxis, în care spunea printre altele: *elegiile mi-au fost dictate în întregime... uneori îl și zăream...* Acest dicteu nu are nimic de a face cu cel iluzoriu pornit dintr-o avalanșă declanșată de un dălcău lăuntric (căci dinspre un anume grad al lucidității poetice, mereu simți când ești neautentic). Ea este Clipa harului, a grației. Nimic nu întrece această clipă. Nu este, cum cred unii încă, o umilintă faptul de a recepta cu cea de-a treia ureche acel glas, care este apanajul grației și care pe măsura ființării tot mai depline în Clipă, revine mereu, ci pură grațitudine, smerenie și beatitudine. Este Totul. Restul, apăsării, succese, recunoașteri, toate pălesc cu desăvârșire în fața ei. Cel care a cunoscut aceste clipe, nici nu-și mai pune aceste probleme adiacente. Dacă vin, cu atât mai bine. Dacă nu, aceste clipe în care parcă tot restul dispăre ca prin farmec în jur și din care s-au mistuit parcă și timpul și spațiul, îi sunt recompensă deplină. Poezia, arta, nu sunt un scop în sine, ci mijloace către o altă finalitate răsfrântă în eternitate. Începi să înțelegi semnificația Golului. Acest Gol atât de însărcinat cu o iubire de nedefinit, prin care dobândești Înțelegerea, ori dacă se vrea, Priceperea. Însă concomitent și delicatetea, dreapta socotință și responsabilitatea a ceea ce poți și ceea ce nu vei putea nicicând rosti ori scrie. În mod paradoxal tocmai această stare duce la o sporire a iubirii. Și dintr-odată totul se preschimbă în sugestie extrem de vulnerabilă, cu extrem de palide răsfrângeri din ce ai Văzut și Înțeles atunci. Ajunge însă dacă reușești *să trezești*, fie doar și pe unul singur. Restul e tăcere.

- *În încheiere, te-aș ruga să adresezi câteva cuvinte cititorilor revistei Tribuna.*

- Sănătate, putere și iubire.

- *Îți mulțumesc.*

Interviu realizat de
Letiția Ilea